

Handlingsplan för folkbibliotekens strukturutveckling

2019-2022

Elin Malmqvist och Johanna Stephan

Utredare

Enheten för utredning och hållbarhet

Telefon (direkt): 08-523 029 87/ 023 91

E-post: elin.malmqvist@sodertalje.se, johanna.stephan@sodertalje.se

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning	3
2. Inledning	4
2.1 Syftet med handlingsplanen	4
2.2 Användandet av handlingsplanen	4
2.3 Metod.....	5
2.4 Uppföljning och revidering	5
2.5 Bakgrundshistoria för folkbiblioteken i Södertälje	5
3. Utgångsläge för biblioteken i Södertälje.....	7
3.1 Folkbiblioteken i Södertälje kommun	7
3.2 Styrdokument i Södertälje kopplat till handlingsplanen	8
3.2.1 Nämndens verksamhetsplan.....	9
3.2.2 Biblioteksplanen 2018-2021	9
3.2.3 Strategi för det systematiska demokratiarbetet	10
4. Bibliotekets behov av utveckling.....	11
4.1 Stadsplanering och biblioteksetablering.....	11
4.1.1 Centrala Södertälje – kulturhus	11
4.1.2 Koncept-/områdesbibliotek	12
4.1.3 Bokbuss	14
4.1.4 Kommundelarna	14
4.2 Verksamhetsutveckling	15
4.3 Tillgänglighet	15
5. Förslag på åtgärder för en bättre biblioteksstruktur	17
2019.....	17
2020.....	17
2021.....	17
2022.....	18
6. Referenser	19
6.1 Hemsidor	19
6.2 Personer	19
Bilaga 1 Projektöversikt	20

Foto framsida: Pontus Orre

Handlingsplan för folkbibliotekens strukturutveckling 2019-2022, dnr KS 19/125

Antagen i kommunstyrelsen 2019–09

Dokumentansvarig: Kultur- och fritidskontoret, bibliotekschefen

Revideras senast år 2022

1. Sammanfattning

Handlingsplanen för folkbibliotekens strukturutveckling ska visa på förslag till åtgärder som bidrar till en bredare tillgång på biblioteksservice samt till kommunens långsiktiga utveckling. Kommunen har många utmaningar och denna handlingsplan ska bidra både till en bättre biblioteksstruktur och för ett mer jämlikt Södertälje. Handlingsplanen ska ligga till grund för folkbibliotekens utveckling och ange förslag på åtgärder för de kommande fyra åren.

På grund av ett flertal faktorer såsom kommunsammanslagningen och kommunreformen, nedskärningar och nedprioriteringar, har en biblioteksstruktur skapats i Södertälje som i liten utsträckning speglar kommunens geografiska och befolkningsmässiga förutsättningar. Trots detta är folkbiblioteken välbesökta i kommunen. Biblioteket fyller en viktig roll som mötesplats, ett offentligt rum med låga trösklar utan krav på motprestation. I snitt besöker varje Södertäljebor ett bibliotek sju gånger per år.

En samlad analys och bedömning av biblioteksstrukturen har utmynnat i ett antal prioriteringar och förslag till förändringar av den nuvarande strukturen.

Under de kommande fyra åren finns det ett behov av att arbeta med och utveckla följande:

- Kulturnav/kulturhus i centrala Södertälje med en utökad barnverksamhet och en satsning på åldern 10-13 år
- Lärcenter på stadsbiblioteket med fokus på digital kompetens
- Utredda möjligheterna att öppna områdes-/konceptbibliotek i Lina Hage/Ronna/Geneta, Fornhöjden, Brunnsäng och Södra
- Se över entréerna till de kombinerade skol- och folkbiblioteken i Mölnbo, Enhörna och Hölö för att kunna utveckla verksamheterna
- Kulturhus i Järna, Futurum
- Etablera en bokbuss i kommunen
- Förbättra tillgängligheten i bibliotekens lokaler

2. Inledning

Utöver bibliotekslagen¹ är biblioteksplanen den kommunala bibliotekverksamhetens högsta styrande dokument. Södertälje kommuns biblioteksplan antogs av kommunfullmäktige 2018-03-05. I planen anges färdriktningen för kommunens biblioteksverksamhet de kommande åren. Ett av de utpekade uppdragen i biblioteksplanen är att göra en utredning av kommunens biblioteksstruktur med förslag till åtgärder som bidrar till bredare tillgång till biblioteksservice samt till kommunens långsiktiga utveckling.

Biblioteken i Södertälje kommun är uppdelad på folk- och skolbibliotek. Utbildningskontoret ansvarar för skolbiblioteken och kultur- och fritidskontoret för folkbiblioteken. I dagsläget har alla kommunala skolor tillgång till ett skolbibliotek och inom utbildningskontoret pågår ett långsiktigt utvecklingsarbete för att lyfta kvaliteten på dessa.

Folkbiblioteksverksamheten i Södertälje består av sex bibliotek; stadsbiblioteket i Luna galleria, koncept-/områdesbiblioteket i Hovsjö Hub, Järna bibliotek samt de tre kombinerade folk- och skolbiblioteken i kommundelarna Mölnbo, Hölö och Enhörna. Parallellt med de fysiska biblioteken finns biblioteksverksamheten också tillgänglig via webben - det digitala biblioteket kan därmed sägas utgöra ett sjunde bibliotek.

Södertälje är en dynamisk kommun som de senaste decennierna genomgått en rad förändringar, vilket även gäller folkbiblioteksverksamheten. Dessa förändringar har ofta skett kortsiktigt utan helhetsgrepp, vilket på sikt har skapat en biblioteksstruktur som inte är optimalt anpassad efter kommunens behov och förutsättningar. För att fortsätta vara relevant som källa för information, kunskap och intressanta möten måste också biblioteken vara föränderliga och spegla kommunen och dess invånare.

2.1 Syftet med handlingsplanen

Handlingsplanen för folkbibliotekens strukturutveckling är en reviderad version av strukturplanen för Södertälje kommuns folkbibliotek från år 2015.

Handlingsplanen ska visa på förslag till åtgärder som bidrar till en bredare tillgång på biblioteksservice samt till kommunens långsiktiga utveckling. Kommunen har många utmaningar och denna handlingsplan ska bidra både till en bättre biblioteksstruktur och för ett mer jämlikt Södertälje.

2.2 Användandet av handlingsplanen

Handlingsplanen ska ligga till grund för folkbibliotekens utveckling och ange förslag på åtgärder för de kommande fyra åren. Handlingsplanen vänder sig till alla verksamheter som påverkar folkbibliotekens utveckling och struktur. Arbetet med handlingsplanen sker löpande och beskrivs i nämndernas verksamhetsplaner.

¹ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801

2.3 Metod

Handlingsplanen för Södertäljes folkbibliotek har genomförts enligt det uppdrag som presenteras i Biblioteksplanen för Södertälje kommun²; ”Kultur- och fritidsnämnden ska i samråd med stadsbyggnadsnämnden och kommunaldelsnämnderna, göra en utredning av kommunens biblioteksstruktur med förslag till åtgärder som bidrar till bredare tillgång till biblioteksservice samt till stadens långsiktiga utveckling”. I bibliotekslagen 6 § anges att ”Varje kommun ska ha folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov. Folkbibliotekens utbud av medier och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.”³ Handlingsplanen tar avstamp i en tredelad struktur som säkerställer tillgången till bibliotek i centrum, stadsdelarna och på landsbygden. Den nuvarande biblioteksstrukturen speglar inte kommunens geografi och befolkning.

Arbetet med handlingsplanen har skett i samarbete mellan enheten för utredning och hållbarhet, bibliotekschefen med ledningsgrupp samt samberetts med representanter från samhällsbyggnadskontoret, kultur- och fritidskontoret, utbildningskontoret och ledningsstöd ekonomi. Studiebesök har även gjorts på kommunens kommunaldelsbibliotek, Kulturhuset stadsteaterns bibliotek och ungdomsbiblioteket TioTretton i Stockholm, Bibliotek 127 i Bredäng, biblioteket i Husby samt biblioteket i Kista galleria.

En samlad analys och bedömning av biblioteksstrukturen har utmynnat i prioriteringar och förslag till förändring av den nuvarande strukturen. Handlingsplanen för folkbibliotekens strukturutveckling samt förslagen på åtgärder har arbetats fram under hösten 2018.

2.4 Uppföljning och revidering

Handlingsplanen följs upp årligen i samband med nämndernas årsredovisning. Revidering av handlingsplanen kan ske vid behov men ska påbörjas senast år 2022.

2.5 Bakgrundshistoria för folkbiblioteken i Södertälje

Från att utvecklingen för biblioteken i Sverige under 1900-talets andra hälft gått rakt uppåt, innebar 1990-talet och den ekonomiska krisen under årtiondets första år att biblioteken drabbades av stora nedskärningar. Parallellt med denna utveckling ökade dock besöken och antalet utlån på biblioteken under 90-talet.

Under 60- och 70-talet öppnades nya biblioteksfilialer i Ronnaskolan, Västergårdsgymnasiet, Hovsjöskolan och på fängelserna Hall och Håga. I samband med kommunsammanslagningen tillkom biblioteken i Enhörna, Hölö, Järna, Mölnbo. Med kommunaldelsreformen 1989 övergick flera av de tidigare filialbiblioteken i kommunen till kommunaldelsbibliotek. Hösten 2017 öppnades kommunens första koncept-/områdesbibliotek i Hovsjö Hub efter att det kombinerade folk- och skolbiblioteket brann ner år 2009. Övriga biblioteksfilialer har idag lagts ned.

Fram till 1994 rullade en biblioteksbus i Södertälje kommun som ett komplement till de fysiska biblioteken, bussen bidrog till att säkerställa att alla kommuninvånare hade tillgång till böcker och andra medier.

² Biblioteksplan för Södertälje kommun, 2018-2021.

³ SFS Bibliotekslagen nr: 2013:801

Södertälje kommuns stadsbibliotek har varit placerad i Lunagallerian sedan 1978. År 2006 fick biblioteket på grund av besparingar minska lokalytorna och hela nedervåningen togs bort. Sedan dess har lokalen minskats ytterligare två gånger.

Dessa faktorer; kommunsammanslagningen och kommunalsreformen, nedskärningar och nedprioriteringar, har skapat den biblioteksstruktur som Södertälje har idag. En struktur som i liten utsträckning speglar kommunens geografiska och befolkningsmässiga förutsättningar. Trots detta är folkbiblioteken välbesökta i kommunen. Biblioteket fyller en viktig roll som mötesplats, ett offentligt rum med låga trösklar utan krav på motprestation. I snitt besöker varje Södertäljebo ett bibliotek sju gånger per år.

3. Utgångsläge för biblioteken i Södertälje

Södertälje kommun har en befolkningsmängd på 96 032 invånare och en genomsnittsålder på 38,4 år. Andelen med utländsk bakgrund är 53 %. Södertälje kommun växer och folkmängden prognostiseras uppgå till 104 910 personer år 2026 vilket är en ökning med cirka elva procent på 10 år.⁴ Kommunstyrelsen i Södertälje beslutade år 2016 att kommunen ska bygga 20 000 nya bostäder på 20 år. Det innebär en förväntad befolkningsökning på cirka 15 000 – 25 000 invånare fram till år 2036.⁵

Geografin i Södertälje är komplex med en stadskärna och ett antal stadsdelar. Invånarna i stadsdelarna har olika förutsättningar och utmaningar beroende på bland annat socioekonomiska faktorer. I vissa stadsdelar består majoriteten av invånarna av personer med utländsk bakgrund där språkkunskapen varierar. Geografiskt är stadsdelarna uppbyggda med ett centrum och kommunikationen mellan stadsdelarna och stadskärnan är i många fall bristfällig. Generellt rör sig invånarna inte mellan olika stadsdelar. Utöver centrala Södertälje har kommunen av fyra kommundelar som till stor del består av landsbygd.

Södertälje kommuns bibliotek är välbesökta jämfört med andra kommuner i Stockholms län. I snitt besöker varje södertäljebo ett bibliotek sju gånger per år. Genomsnittet för Stockholms län är knappt sex gånger. Dock är den totala andelen av befolkningen i Södertälje som är aktiva låntagare 19 % vilket är lägre än genomsnittet för Stockholms län och riket som ligger på 26 %.⁶ En av förklaringarna till detta kan vara att personaltätheten på folkbiblioteken i Södertälje är låg i jämförelsen med riket.

Totalt har Södertälje 0,43 antal årsverken per 1000 invånare. Snittet för riket ligger på 0,48. Antalet årsverken särskilt för barn och unga ligger på 7,3 per 1000 invånare i Södertälje och utgör 18 % av den totala personalstyrkan. Samma siffra för riket ligger på 23 %.⁷

En stor utmaning för kommunen är att vägleda medborgarna genom stora informationsmängder och digitala tjänster. Samtidigt ska informationen anpassas till personer med funktionsvariationer eller som har annat modersmål än svenska. Biblioteken är en viktig resurs för dessa medborgare och ska enligt bibliotekslagen prioritera dem.⁸

3.1 Folkbiblioteken i Södertälje kommun

Folkbiblioteksverksamheten i Södertälje kommun är idag fördelad på sex fysiska enheter, stadsbiblioteket, Järna bibliotek och ett koncept-/områdesbibliotek i Hovsjö Hub samt tre kombinerade folk- och skolbibliotek i kommundelarna Mölnbo, Enhörna och Hölö.

⁴ Statistik per den 31 december 2017, <https://www.sodertalje.se/kommun-och-politik/statistik-och-nyckeltal/>

⁵ Magnus Lundin, statistiker, Södertälje kommun, 2018-11-01

⁶ <https://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/allt-om-biblioteksstatistiken/>

⁷ Ibid.

⁸ Verksamhetsplan kultur- och fritidsnämnden 2018.

Stadsbiblioteket

Södertäljes stadsbibliotek har legat centralt i Luna sedan 1978, lokalerna har förändrats genom åren och bibliotekets yta har succesivt minskat. Idag är biblioteket lokaliserat på Lunahusets mellanvåning tillsammans med konsthallen och kulturskolans verksamhet Nova.

Förstudie gällande ett kulturhus med stadsbiblioteket i fokus har påbörjats under hösten 2018 i samverkan mellan kultur- och fritidskontoret och Telge koncernen.

Hovsjö Hub

Koncept-/områdesbiblioteket i Hovsjö Hub blev år 2017 permanent. Tidigare har lokalen använts som bibliotek under två somrar. Biblioteket arbetar nära lokalsamhället och utvecklas ständigt i samarbete med boende i området.

Järna bibliotek

Kommundelsbiblioteket i Järna är sedan 1979 lokaliserat centralt i en lokal på bottenplan på Storgatan. Under 2018 har en förstudie genomförts gällande utveckling av ett kulturnav/kulturhus utifrån tanken kring samlokalisering av biblioteket med andra kommunala verksamheter så som fritidsverksamhet och föreningsliv (se punkt 3.1.5).

Hölö bibliotek

Folk- och skolbiblioteket i Hölö ligger en trappa ned i Hölöskolan med ingång genom skolans huvudingång. Under hösten 2018 pågår en utredning om att skapa en egen ingång till biblioteket för att undvika obehöriga i skolans lokaler. I samband med en egen ingång bör även en utveckling av verksamheten ske.

Enhörna bibliotek

Det kombinerade folk- och skolbiblioteket i Enhörna ligger på andra plan i Vallaskolans lokaler. För att nå biblioteket behöver man gå igenom skolans lokaler. Liksom Hölö bibliotek behöver möjlighet till en ny entré utredas och i samband med det även se över en utveckling av verksamheten.

Mölnbo bibliotek

Biblioteket är placerat i Mölnboskolan på markplan och är ett kombinerat folk- och skolbibliotek. Bibliotekets entré är placerad bredvid ett kapprum för elever. Under hösten 2018 har det i biblioteket påbörjats en renovering för att bättre motsvara en modern biblioteksverksamhet.

3.2 Styrdokument i Södertälje kopplat till handlingsplanen

I Mål och budget 2019-2021 lyfts bibliotekets roll fram inom konkreta prioriteringar för barn och ungas uppväxtvillkor. Barns och ungas möjlighet att få tillgång till böcker och bibliotek ska stärkas under perioden. En förstärkning av anslagen till biblioteken genomförs med 4 mkr per år.

För Mål och budgets målområde 3, Medborgarna har goda livsvillkor, ska bland annat biblioteksplanen användas för att uppnå målet. Målet lyfter fram vikten av att medborgarna ska kunna delta i samhällslivet på lika villkor och leva under trygga former. Goda livsvillkor handlar också om att ha en god hälsa och en rik fritid.

Kulturen och närhet till natur är viktiga delar som bidrar till att människor mår bra. Goda livsvillkor innebär att kommunen strävar efter att utveckla villkoren för alla oavsett ålder, kön, sexuell läggning eller funktionsnedsättning.

Vidare beskriver Mål och budget att kultur- och fritidsnämnden ska fortsätta utveckla biblioteken, med en tydlig målsättning att nå alla oavsett var man bor eller vilken bakgrund man har.⁹

Södertälje kommun har en översiktsplan som tillsammans med Mål och budget är kommunens viktigaste styrdokument. Det är ett strategiskt dokument som visar hur kommunen avser att använda mark och vatten i framtiden. Den ska också visa hur kommunen avser att på ett hållbart sätt tillgodose behoven hos sin befolkning. Översiktsplan ska fungera som riktlinje och ett stöd i all fortsatt planering samtidigt som den också ska vara ett stöd i kommunens övergripande arbete med att skapa en långsiktigt och hållbar utveckling.¹⁰

I riktlinjer för utveckling av kommunen lyfts vikten och prioriteringen av *”God tillgänglighet till kultur och fritidsaktiviteter”* när det kommer till förtätningen av kommunen. Vilket inkluderar biblioteken och relevansen av att tillgodose att Södertäljeinnevanarna på ett lättillgängligt sätt ska kunna nyttja bibliotekets verksamhet, ensamt eller i samverkan med andra aktörer, som även bidrar till en meningsfull fritid.¹¹

3.2.1 Nämndens verksamhetsplan

Kultur- och fritidsnämndens ansvarsområden är viktiga för att uppfylla kommunens mål om att skapa en attraktiv kommun att bo i och besöka. Det är av stor betydelse att det finns ett stort utbud av idrott, kultur, och fritidsaktiviteter för att möta medborgarnas behov och förväntningar.

Bibliotekens offentliga miljöer tillgängliggör information och bidrar till språkutveckling. En avgörande förutsättning för att barn och unga ska utvecklas till aktiva och demokratiska medborgare i samhället. Bibliotekens läsfrämjande insatser uppmuntrar individuell och kollektiv bildning, vilket utvecklas i den kulturella och stimulerande miljö som ett folkbibliotek är.¹²

3.2.2 Biblioteksplanen 2018-2021

Biblioteksplanen för Södertälje kommun har identifierat ett antal utvecklingsområden för biblioteken i kommunen. Bibliotekens verksamhet och aktiviteter har under lång tid breddats, utökats och fördjupats i takt med samhällsutvecklingen. I takt med att samhället förändras behöver folkbiblioteken kontinuerligt se över sin roll och kompetens. Biblioteken ser därför följande utvecklingsområden;

- Utveckla nya metoder och arbetssätt inom folkbiblioteksverksamheten
- Utveckla och etablera fler folkbiblioteksverksamheter i Södertälje
- Utveckla biblioteken i kommundelarna utifrån lokalsamhällets behov
- Utveckla målgruppsinriktad verksamhet inom folkbiblioteken

⁹ Mål och budget 2019-2021, Södertälje kommun

¹⁰ Framtid Södertälje, Översiktsplan 2013-2030.

¹¹ Ibid

¹² Verksamhetsplan kultur- och fritidsnämnden 2018

- Etablera ett kulturnav centralt i Södertälje

3.2.3 Strategi för det systematiska demokratiarbetet

Södertälje kommun arbetar med att ta fram en strategi för det systematiska demokratiarbetet. I förslaget lyfts biblioteken som en viktig aktör i demokratiarbetet, för att öka valdeltagandet och värna kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Vidare nämns att biblioteket har en central roll i samhället och når många Södertäljebor. Det är därmed viktigt att undersöka huruvida biblioteket i högre utsträckning kan involveras i kommunens demokratiarbete. Ett förslag på en sådan insats är att biblioteksverksamheten inför varje år ser över hur arbetet med främjande av demokratin kan utvecklas. Ett annat exempel som nämns är att inrätta ett demokraticentrum på biblioteket. Här ska medborgarna i större utsträckning bli bistådda med råd kring hur man kan engagera sig, få information om Sverige och EU samt få svar på eventuella frågor.¹³ Upprättandet av så kallade demokratinoder lyfts även som ett förslag som gör det möjligt att komma närmare invånarna i olika områden i Södertälje, särskilt de som inte är lika aktiva i den demokratiska processen.¹⁴

¹³ Strategi för det demokratiska demokratiarbetet, utkast 2018-06-28 – remiss till nämnder, råd och bolag.

¹⁴ Kultur- och fritidskontoret, tjänsteskrivelse Styrdokument för systematiskt demokratiarbete – remiss, 2018- 09-07.

4. Bibliotekets behov av utveckling

Utifrån den samlade analysen och bedömningen av biblioteksstrukturen som gjorts har ett antal utvecklingsområden med förslag till åtgärder identifierats. Handlingsplanen kommer under år 2019-2022 att fokusera på följande:

- Stadsplanering och biblioteksetablering
- Verksamhetsutveckling
- Tillgänglighet

4.1 Stadsplanering och biblioteksetablering

Biblioteken är en viktig demokratisk arena och kan medverka till att nå målet om en attraktiv stad. Det ökade bostadsbyggandet i Södertälje kommer innebära ett ökat behov av samhällsservice såsom barnomsorg, skola, handel och kulturverksamhet. En undersökning genomförd i Göteborg visar att det är viktigt med en geografisk närhet till biblioteken. För att biblioteket ska upplevas som tillgängligt och få en plats i människors liv är det därmed viktigt att biblioteken geografiskt är placerade där människor har sin vardag. Undersökningen visar också att de flesta besöker biblioteket till och från arbetet, eller i anslutning till lämning eller hämtning på förskola.¹⁵ Forskning visar att tillgång till bibliotek inom en radie på en kilometer från bostaden är gynnsamt för bostadsområdet och ökar värdet på bostadspriset.¹⁶

Myndigheten för kulturanalys genomför varje år en kulturanalys där de bland annat kartlagt vissa parametrar kring vad som utgör hinder och förutsättningar till barn och ungas kulturdeltagande. Var man bor ska inte utgöra ett hinder för att kunna ta del av kulturlivet. Men ändå är det en aspekt som lyfts. De hinder som kartlagdes för barn och unga var att de upplevde att de inte hade tid att ta till sig kultur, att de flesta kulturaktiviteter inte hade öppettider som matchade deras förutsättningar, men också att de är svåra att ta sig till.¹⁷

4.1.1 Centrala Södertälje – kulturhus

Södertälje kommun ska ha ett rikt utbud av kultur. Kultur- och fritidsverksamheterna är några av kommunens mest efterfrågade verksamheter och bidrar starkt till gemenskap för södertäljeborna. Det finns ett behov av en samlad mötesplats för kulturverksamhet i centrala Södertälje. I ett kulturhus kan verksamheter samlas som kan erbjuda olika slags kulturaktiviteter. Besökarna möts av ett bibliotek i världsklass med ett uttalat barnperspektiv, med en utvecklad verksamhet för olika målgrupper såsom vuxna, personer med annat språk än svenska som modersmål samt för personer med funktionsvariation. Kulturskolan bidrar med sina verksamheter till liv och rörelse från morgon till kväll och kan möta upp det behov av aktiviteter som saknas för ungdomar i centrum. Genom konsthallens verksamhet blir konsten ett naturligt inslag i kulturhuset. Lokalerna ska vara tillgängliga för alla oavsett funktionsvariation och generösa öppettider ska prioriteras. Verksamheterna ska präglas av ett gott bemötande och

¹⁵ Splitvision Research, Kartläggning av göteborgarnas behov och önskemål av öppettider på folkbiblioteken, 2014.

¹⁶ Värdering av stadskvaliteter. PM – Sammanfattning av metod och resultat. 2011-04-12. Spacescape. <http://www.spacescape.se/wp-content/uploads/2015/05/stadskvaliteter.pdf>

¹⁷ Myndigheten för kulturanalys, Kulturanalys 2018, https://kulturanalys.se/wp-content/uploads/2018/02/Kulturanalys_2018.pdf, sid 40-41

en välkomnande miljö. Genom att utnyttja den unika kraften som kulturen har går det att nå fler invånare i Södertälje och bidra till citys folkliv och utveckling.

Möta, Läsa, Växa

Under det senaste året har stadsbiblioteket erfarit att fler barn och ungdomar i åldern 10-13 år kommer till stadsbiblioteket. Denna målgrupp har idag ingen naturlig plats att vistas på i samhället som inte ställer krav på ekonomi eller engagemang. I praktiken betyder det att upp mot femtio barn ibland vistas på biblioteket som inte är anpassat efter deras behov. Till centrum kommer barn och ungdomar från alla delar av Södertälje eftersom det anses vara en neutral plats. I biblioteksplanen var ett av utvecklingsområdena att ”utveckla målgruppsinriktad verksamhet”. Stadsbiblioteket vill ge alla barn i åldern 10-13 år möjlighet att i sin egen takt och på sina egna villkor närma sig biblioteket och dess ordinarie verksamhet med tydligt låga trösklar.¹⁸

Lärcenter med digitalt fokus

I en allt mer digitaliserad värld finns ett stort behov av att alla målgrupper i samhället ska kunna använda den digitala tekniken. Det har blivit en naturlig del av att vara en aktiv samhällsmedborgare. Södertälje kommuns bibliotek möter dagligen medborgare som har ett behov av hjälp för att klara av och hantera innehåll och tjänster på internet. Det finns ett kunskapsglapp hos medborgarna kring hur man använder internet vilket innebär att fler hamnar i ett slags digitalt och demokratiskt utanförskap.¹⁹ Biblioteket och bibliotekets personal besitter kunskap och kompetens för att fylla det kunskapsglappet.

Syftet med ett lärcenter är att biblioteken ska kunna erbjuda medborgarna möjlighet att förstå och kunna använda digitala tjänster. Det finns ett allt ökande behov av att kunna klara av att navigera och hantera den digitala vardagen och här möter biblioteken i Södertälje, medborgare i behov av hjälp för att hantera den digitala samhällsservicen. Precis som all annan service på biblioteken ska även detta vara kostandsfritt och tillgängligt för medborgarna att nyttja. Målet är att fler ska kunna tillförskansa sig grundläggande kunskap kring det digitala användandet, faktainhämtning på internet och källkritik och på så vis också kunna ta del av samhällservice på lika villkor. Mer praktiskt ska kommuninnevånarna på ett lärcenter kunna få hjälp med digitala frågor, prova på teknik men också erbjudas aktiviteter med fokus på att öka den digitala kompetensen.

4.1.2 Koncept-/områdesbibliotek

Utöver bibliotekets grunduppdrag går det att ytterligare förstärka bibliotekets uppdrag att arbeta nära medborgarna. Det kallas för koncept- och/eller områdesbibliotek.²⁰ Besökarfokuset förstärks genom att arbeta strategiskt och lokalt anpassat med medieutbud, personal och biblioteksrummet. Det första koncept-/områdesbiblioteket öppnades i Hovsjö hösten 2017. Biblioteket erbjuder många vägar in till läsning. Böcker på många språk, ljudböcker, e-medier, faktaböcker och övrigt medieutbud anpassas till det område biblioteket befinner sig i utan att ge avkall på kvalitet. Personalen har varierad utbildningsbakgrund och arbetar med ett kvalitetssäkrat och varierat medieutbud, där flexibilitet och lyhördhet för lokala behov är ett

¹⁸ Möta, Läsa, Växa – Ett bibliotek för 10-13 år i city, 2018-09-20

¹⁹ Svenskarna och internet, 2018. Internetstiftelsen.

²⁰ Exempel på koncept- och områdesbibliotek är bl.a. Punkt127 i Bredäng och Kista bibliotek i Kista galleria.

ledord. Viktigt för att kunna genomföra ett kvalitativt arbete är att fördelningen bland personalen består av bibliotekarier och annan lämplig personal med god lokalkännedom. Personalen arbetar även med att förankra bibliotekets uppdrag i närsamhället genom att utveckla kulturutbud både på plats i biblioteket och uppsökande. Vilket inte utesluter att även besökare utanför aktuellt område har samma möjlighet att besöka biblioteket och ta del av dess tjänster. Samtal mellan besökare och personal uppmuntras genom att skapa ett demokratiskt rum.

Nordvästra Södertälje - Lina Hage/Ronna/Geneta

Idag finns det ingen biblioteksfilial i området Lina hage/Ronna/Geneta i Södertälje. Området i sig är utsatt för hög kriminalitet och finns med som nummer fyra på polisens lista över särskilt utsatta områden. I området finns tre kommunala grundskolor, Wasaskolan i Geneta, Ronnaskolan och Linaskolan, samt en friskola i Geneta. Skolorna har de senaste åren kantats av problem.

I Lina Hage finns det planer på att bygga en sporthall men en konkret tidsplan för projektets genomförande finns inte i nuläget. Lina Hage är lämpligt för ett koncept-/områdesbibliotek sett ur ett områdesgeografiskt perspektiv men också för möjligheten att samlokalisera ett bibliotek med en sporthall för att nå nya målgrupper och skapa en intressant verksamhetsprofil.²¹ I Danmark finns flera exempel på kombinerade idrottshallar och bibliotek som tillsammans bildar kultur- och idrottscenter²². Med ett bibliotek i Lina Hage nås även boende i norra Ronna och Karlhov.

Ett koncept-/områdesbibliotek i Geneta skulle bidra till en naturlig mötesplats för alla i området och även geografiskt nära för boende i Ronna. Med två bibliotek i denna del av Södertälje skulle det vara möjligt att nå ett av kommunens mest utsatta områden.

Nordöstra Södertälje - Fornhöjden och Brunnsäng

Liksom i de västra delarna av Södertälje saknas ett bibliotek i den nordöstra delen. Fornhöjden är ett utsatt område i nordöstra Södertälje. Möjligheterna för detta behöver utredas vidare.

I Brunnsäng finns det planer att på sikt utveckla centrum. För att få en så heltäckande spridning av bibliotek och kulturaktiviteter för alla Södertäljebor bör ett koncept-/områdesbibliotek finnas med i planarbetet för Brunnsäng centrum.

Sydvästra Södertälje – Södra

I stadsdelen Södra finns det planeringsmässiga förutsättningar för en biblioteksfilial i Hammagasinet (Kryssaren 2) som i den pågående detaljplanen föreslås bevaras för verksamhetsändamål. Den nuvarande fastighetsägaren är villig att låta Telge Fastigheter förvärva fastigheten. Detta är intressant för biblioteket under förutsättning att samlokalisering kan ske med bland annat andra kulturverksamheter och externa aktörer för att fylla huset med verksamhet och liv. I dagsläget är detta i detaljplanefas och Södras exakta utformning kan därmed inte fastställas förrän efter att planförslaget antagits.²³

²¹ Daniel Hult, lokal- och anläggningsstrateg, kultur- och fritidskontoret, 2018-11-14

²² <http://keingart.com/portfolio/alt-i-en-hallen-vodskov-kultur-og-idraetscenter/>

²³ Daniel Hult, lokal- och anläggningsstrateg, kultur- och fritidskontoret, 2018-11-14

4.1.3 Bokbuss

Utifrån uppdrag i kultur- och fritidsnämndens verksamhetsplan för 2017 genomfördes en utredning om bokbussverksamhet i kommunen. Uppdraget innebar att utreda möjligheten att införa en bokbuss med syfte att öka tillgängligheten till biblioteks- och/eller kulturtjänster för invånarna.²⁴

Enligt bibliotekslagen ska bibliotek finnas i samtliga kommuner och vara tillgänglig för alla. Viktiga målgrupper för en framtida buss är barn och unga, vuxna med annat modersmål än svenska, äldreboenden, fritidsgårdar, daglig verksamhet samt personer med långt avstånd till närmsta bibliotek. Tanken är att skapa en kombinerad och flexibel verksamhet som riktar sig till de prioriterade målgrupperna under förmiddagarna och till allmänheten på eftermiddagar/kvällar. Bokbussen skulle på så sätt kunna vara ett komplement till kommunens komplexa geografiska yta samt till att förstärka tillgängligheten till ett större antal invånare.²⁵

4.1.4 Kommundelarna

De kombinerade folk- och skolbiblioteken har en del utmaningar vad gäller säkerhetsaspekten. Den generella problembilden ligger i att skolområdet inte är ett område dit allmänheten har tillträde, utan främst är avsedd för elever och skolpersonal men även för de som bjuds in till skolan. Det är viktigt att oinbjudna och obehöriga på skolan ska kunna avhysas från området om så behövs. I och med att vissa skolor i kommundelarna i Södertälje erbjuder folkbibliotek i skollocalerna, blir även skolan en indirekt allmän plats.²⁶

Lokalernas placering är i detta mycket viktigt. De kombinerade biblioteken behöver ha en egen ingång, så att biblioteksbesökarna inte går genom skolbyggnaden för att ta sig till biblioteket. I dagsläget har inte alla kombinerade bibliotek en egen ingång, utan delar entré med skolan. Om något oförutsett händer finns ingen säkerhetspersonal på plats. Det finns i dagsläget ingen riskanalys hos de skolor som erbjuder kombinerade folk- och skolbibliotek. Det är något som behöver ses över för att förebygga eventuella säkerhetsrisker och proaktivt kunna arbeta med åtgärder som kan minska eventuella risker. Dessa måste anpassas till varje enskild enhet.²⁷

3.1.5 Futurum i Järna

Biblioteket i Järna har i dagsläget en för liten lokal för att bedriva den verksamhet som efterfrågas, likaså uppnår lokalen inte till de tillgänglighetskrav som ställs. Besökarantalet till Järna bibliotek ökar, vilket i sig ökar behovet av större och mer lättillgängliga lokaler, särskilt ur ett fysiskt tillgänglighetsperspektiv.

Kommundelsnämnden i Järna har diskuterat hur verksamheten i Järna ska kunna utvecklas. Ett alternativ är ett kulturhus förlagt i Futurum.

²⁴ Bokbuss – en förstudie, 2017-11-20

²⁵ Bokbuss – en förstudie, 2017-11-20

²⁶ Åke Martinsson, samordnare säkerhetsavdelning, 2018-08-21

²⁷ Jukka Reuterswärd, arbetsmiljösamordnare utbildningskontoret, 2018-09-25

En förstudie har därför tagits fram, vilken pekar på möjligheten att utöka biblioteksverksamheten med bl.a. Meröppet²⁸ och samverka med andra verksamheter för att bättre svara mot det behov som finns i Järna.²⁹

4.2 Verksamhetsutveckling

I takt med att samhället förändras så har även bibliotekens verksamheter och aktiviteter utvecklats för att kunna motsvara medborgarnas behov. Biblioteken är tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov och ska bland annat verka för att öka bildningen, kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

I Södertälje är personaltätheten lägre jämfört med riket, även driftskostnaden skiljer sig åt. I Södertälje är driftskostnaden 365 kr/invånare jämfört med riksgenomsnittet som är 423 kr/invånare.³⁰ Enligt kultur- och fritidsnämndens vision ska Södertälje vara den kommun i Stockholmsregionen som ger barn och ungdomar bäst förutsättningar att delta i kultur-, fritid-, och idrottsliv. För att säkerställa detta bör nivåskillnaden mellan riksgenomsnittet och Södertäljes driftskostnader per invånare utjämnas minst 58kr/invånare.

För att säkerställa bibliotekens betydelse för det demokratiska samhällets utveckling, dess roll för kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning ska folkbibliotekens kompetens och personal motsvara samhällets och medborgarnas behov. För att nå olika målgrupper behöver folkbiblioteken utveckla nya metoder och arbetsätt men även värna om kärnverksamheten. Ökad personaltäthet och kompetensutveckling utifrån samhällets förutsättningar och förändringar är en grundförutsättning för att möjliggöra detta.

4.3 Tillgänglighet

Att utveckla bibliotek som mötesplatser gäller på redan befintliga platser men också genom att arbeta strategiskt kring en utveckling av nya biblioteksfilialer i prioriterade områden. Biblioteken fyller en social funktion i samhället, bland annat som en mötesplats, som därav också ställer högre krav på de lokaler som biblioteket innehar. Tillgänglighetsperspektivet är viktigt då inte alla besökare enbart är låntagare utan också besöker biblioteket för bland annat läsning av tidningsartiklar, studier, informationssökning. Det ska finnas möjlighet att nyttja biblioteket ensam och i grupp. Likaså ställer det krav på att lokalerna är trygga, personliga och följer en likabehandlingsprincip. Barn- och ungdomar är en prioriterad målgrupp, en målgrupp som dessutom kräver lokaler anpassade efter deras behov och förutsättningar.

Bibliotekens öppettider är likaså en viktig aspekt av tillgängligheten. Det blir därmed viktigt ur ett kvalitets- och tillgänglighetsperspektiv att det finns ett ambitiöst och varierande öppethållande som möjliggör för alla att kunna besöka biblioteken på sina villkor.

Kommuner är generellt bra på att säkerställa den fysiska tillgängligheten i bibliotekslokaler. Höj- och sänkbara lånediskar och databord, framkomlighet för rullstolar och permobiler, samt

²⁸ Meröppet innebär att biblioteket är tillgängligt för besökare under vissa tider när det inte finns personal på plats. Besökarna tar sig då in med ett passerkort.

²⁹ Förstudie, utveckling av Futurum, Kultur och Fritidsnämnden, 2017

³⁰ Kungliga biblioteket, Biblioteksstatistik 2017, <https://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/>

hissar är exempel på aspekter som påverkar den fysiska tillgängligheten i offentliga lokaler så som bibliotek. Ljud och ljus, lokalernas färgsättning, hyllornas placering och utseende samt möjligheten till att sitta ned är andra relevanta aspekter på fysisk tillgänglighet i bibliotek.³¹ Den fysiska tillgängligheten behöver ses över i bibliotekslokalerna, särskilt i kommundelarna utifrån ett tydligt besökarperspektiv.

Det blir allt viktigare med den digitala tillgängligheten. Utvecklingen går mot att allt fler besöker biblioteken online och fler bibliotekstjänster blir tillgängliga via internet. Datavanan skiljer sig mycket mellan olika användare och bland annat funktionsnedsättningar kan skapa hinder för delaktighet.³² Den digitala tillgängligheten kan delas upp i flera aspekter; den digitala infarstrukturen med bibliotekets webbsida, det digitala beståndet av medier (e-böcker, digitala dagstidningar) samt det viktiga arbetet med att stärka besökarnas digitala kompetens. Här kan lärcentren spela en nyckelroll (se 3.1.1)

³¹ Boverket, Enkelt avhjälpt i lokaler, <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/enkelt-avhjalpt-lokaler-2015.pdf>

³² Myndigheten för delaktighet, Riktlinjer för tillgänglighet- riv hindren, 2015, <http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/informationsmaterial/2015/2015-5-riktlinjer-for-tillganglighet.pdf>

5. Förslag på åtgärder för en bättre biblioteksstruktur

Nedan beskrivs en prioritering av bibliotekens behov under perioden 2019-2022 baserat den utredning som genomförts utifrån biblioteksplanen 2018-2021. Alla nya lokaliseringar av bibliotek som beskrivs nedan behöver sannolikt nya detaljplaner. En detaljplan tar vanligtvis minst två år att ta fram vilket man bör beakta i arbetsprocessen.

2019

- Fortsatt projektering av bokbuss för inspel i Mål och budget 2020
- Förstudie för ett framtida kulturhus i Södertäljes stadskärna med stadsbibliotek, anpassat bibliotek för 10-13 åringar och ett lärcenter med digitalt fokus, för inspel i Mål och Budget 2020, i samverkan med bl.a. kulturskolan, Ung fritid och Telge
- Förstudie genomförs gällande att utreda en entré med egen ingång till folkbiblioteket och i samband med det utveckla verksamheten till det kombinerade folk- och skolbiblioteket i Hölö, för inspel i Mål och Budget 2020
- Lokaliseringsstudie påbörjas gällande utveckling av områdesbibliotek
- Beslut kvartal 1 (Q1) om förstudie för ett kulturnav/ kulturhus Futurum i Järna, för inspel i Mål och budget 2020.

2020

- Etablering av bokbuss i kommunen
- Projektering startar gällande utveckling kulturnav/ kulturhus Futurum i Järna, för att sätta drift- och investeringsram i Mål och budget 2021
- Projektering för ett framtida kulturhus i Södertäljes stadskärna med stadsbibliotek, anpassat bibliotek för 10-13 åringar och ett lärcenter med digitalt fokus, i samverkan med bl.a. kulturskolan, Ung fritid och Telge, för att sätta drift- och investeringsram i Mål och budget 2021
- Projektering startar gällande att utveckla entrén och verksamheten till det kombinerade folk- och skolbiblioteket i Hölö
- Förstudie genomförs gällande att utreda entrén med egen ingång till folkbiblioteket och i samband med det utveckla verksamheten till det kombinerade folk- och skolbiblioteket i Mölnbo, för inspel i Mål och budget 2021
- Förstudie påbörjas Q1 gällande områdesbibliotek i Södra
- Förstudie påbörjas Q3 gällande områdesbibliotek i Lina hage ihop med idrottshall
- Förstudie påbörjas Q3 gällande områdesbibliotek i Ronna/Geneta

2021

- Genomförande av kulturhus i Södertäljes stadskärna med ett anpassat bibliotek för 10-13 åringar och lärcenter med digitalt fokus.
- Genomförande av kulturnav/kulturhus Futurum i Järna
- Projektering startar gällande att utveckla entrén och verksamheten till det kombinerade folk- och skolbibliotek i Mölnbo

- En förstudie genomförs gällande att utreda lokalen och entrén med egen ingång till folkbiblioteket och i samband med det utveckla verksamheten till det kombinerade folk- och skolbiblioteket i Enhörna, för inspel i Mål och budget 2022
- Förstudie Q1 påbörjas gällande områdesbibliotek i Brunnsäng/Fornhöjden
- Genomförande och etablering av områdesbibliotek i Södra

2022

- Etablering av kulturhus i Södertäljes stadskärna med ett anpassat bibliotek för 10-13 åringar och lärcenter med digitalt fokus
- Etablering av kulturnav/kulturhus Futurum i Järna
- Projektering startar gällande att utveckla lokalen, entrén och verksamheten till det kombinerade folk- och skolbiblioteket i Enhörna
- Genomförande och etablering av områdesbibliotek i Lina hage/Ronna/Geneta
- Genomförande och etablering av områdesbibliotek i Brunnsäng Fornhöjden

6. Referenser

- Boverket**, (2015). *Enkelt avhjälpt i lokaler*
- Internetstiftelsen**, (2018). *Svenskarna och internet 2018*.
- Myndigheten för delaktighet**, (2015). *Riktlinjer för tillgänglighet- riv hindren*
- Myndigheten för kulturanalys**, (2018). *Kulturanalys 2018*
- Spacescape**, (2011). *Värdering av stadskvaliteter. PM – Sammanfattning av metod och resultat*.
- Splitvision Research**, (2014). *Kartläggning av göteborgarnas behov och önskemål av öppettider på folkbiblioteken*.
- Svensk författningssamling**, (2013). *Bibliotekslagen nr: 2013:801*.
- Södertälje kommun**, (2013). *Framtid Södertälje, Översiktsplan 2013-2030*.
- Södertälje kommun**, (2017). *Förstudie, utveckling av Futurum*
- Södertälje kommun**, (2018). *Biblioteksplan för Södertälje kommun, 2018-2021*.
- Södertälje kommun**, (2018). *Bokbuss – en förstudie*
- Södertälje kommun**, (2018). *Möta, Läsa, Växa – Ett bibliotek för 10-13 år i city*.
- Södertälje kommun**, (2018). *Strategi för det demokratiska demokratiarbetet, utkast 2018-06-28 – remiss till nämnder, råd och bolag*.
- Södertälje kommun**, (2018). *Styrdokument för systematiskt demokratiarbete – remiss. Kultur- och fritidskontoret, tjänsteskrivelse*.
- Södertälje kommun**, (2018). *Verksamhetsplan kultur- och fritidsnämnden 2018*

6.1 Hemsidor

(samtliga referenser hämtade under november-december 2018)

Keingart: *Vodskov Kultur- og Idrætscenter*

<http://keingart.com/portfolio/alt-i-en-hallen-vodskov-kultur-og-idraetscenter/>

Kungliga biblioteket: *Biblioteksstatistik*

<https://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/allt-om-biblioteksstatistiken/>

Södertälje kommun: *Statistik och nyckeltal* (statistik per den 31 december 2017)

<https://www.sodertalje.se/kommun-och-politik/statistik-och-nyckeltal/>

6.2 Personer

Daniel Hult, lokal- och anläggningsstrateg, kultur- och fritidskontoret, 2018-11-14

Jukka Reuterswärd, arbetsmiljösamordnare utbildningskontoret, 2018-09-25

Magnus Lundin, statistiker, Södertälje kommun, 2018-11-01

Åke Martinsson, samordnare säkerhetsavdelning, 2018-08-21

Bilaga 1 Projektöversikt

Projekt	2019	2020	2021	2022
Kulturhus i Södertälje stadskärna med bibliotek för 10–13-åringar och med ett lärcenter	Förstudie	Projektering- M & B drift och investeringar	Genomförande	Eablering
Bokbuss	M & B drift och investeringar	Genomförande Eablering		
Kulturnav/ kulturhus Futurum Järna	Förstudie- M & B	Projektering M&B drift och investeringar	Genomförande	Eablering
Entré Hölö	Förstudie inspel M & B 2020	Projektering Genomförande	Eablering	
Entré Mölnbo	Utredning	Förstudie inspel M & B 2021	Projektering Genomförande	Eablering
Entré Enhörna		Utredning	Förstudie inspel M & B 2022	Projektering Genomförande
Lokaliseringsstudie gällande områdesbiblioteken	Studie påbörjas			
Områdesbibliotek Södra		Förstudie Q1 inspel M & B 2020	Projektering Genomförande Eablering	
Områdesbibliotek & Idrottshall Lina Hage		Förstudie Q3 inspel M & B 2021	Projektering	Genomförande Eablering
Områdesbibliotek Ronna/Geneta		Förstudie Q3 inspel M & B 2021	Projektering	Genomförande Eablering
Områdesbibliotek Brunnsäng/Fornhöjden			Förstudie Q1 inspel M & B 2022	Projektering Genomförande Eablering